

פירוש על ספר ברכה

ספר יונה

הקדמה

יונה בן אמייתי היה משבט זבולון, ושם עירו גת החפר כמבואר בספר מלכים, היה מעולי רגלים ובשמחת בית השואבה שרתה עליו שכינה, כמבואר בירושלמי הובא בתוסי סוכה דף נ' ע"ב ד"ה תני שואבה.

פרק א'

- פסוק א' - היה דבר נבואה מאת ד' אל יונה בן אמייתי.
- פסוק ב' - לך אל נינוה העיר הגדולה (החשובה) באשור. והוכח אותם והזהר אותם. ועדיין לא פירש לו מה יאמר להם, כי הרעות שהעם עושים עלו לפני למרום לעמוד ולקטרג עליהם.
- פסוק ג' - יונה החליט לברוח למקום ששמו תרשיש, (לים תרשיש, רש"י) והוא בחו"ל, ואין הנבואה שורה בחו"ל (ולכן כתוב שרצה לברוח מלפני ד' היינו מא"י שהוא מקום מיוחד לקבלת נבואה). הלך ליפו, מקום שיש שם נמל שמשם מפליגות הספינות. ומצא שם אניה שמוכנה לנסוע לתרשיש, מיהר לתת שכר כל הספינה כדי שתמהר לצאת לדרך, נכנס אל הספינה לבא עם אנשי הספינה לתרשיש. הטעמים שברח: א) כי נינוה היתה ראש מלכות אשור, שד' השתמש בהם להכות את ישראל, ורצה שיאבדו בעוונם ולא יהיו עוד לשטן לישראל. ב) דרשו חז"ל: יונה ידע שהגויים קרובים לשוב בתשובה, וזה יגרום קטרוג על ישראל שאינם שבים בתשובה.
- פסוק ד' - ד' הסיע רוח גדולה אל הים, והגלים נעשו רוגשים ורועשים מכח הסערה. אנשי האניה חשבו שהאניה תישבר, כי מצד אחד הרוח דוחפת את הספינה ללכת מהר, וכובד משאות הספינה מעכב הספינה, וגם יש נדנודים מהגלים שמרימים אותה, וכל זה סיבה שהאניה תישבר.
- פסוק ה' - מוליכי הספינה שנקראים מְלָחִים פחדו. וכל אחד מהם צעק בתפלה אל הע"ז שלו, הם השליכו כלים מהאניה אל הים בכדי להקל משא הספינה כדי שתוכל ללכת במהירות בלי מעכב. יונה ירד אל אחד מצדדי הספינה ושקע בשינה עמוקה.
- פסוק ו' - התקרב אליו שר מנהיגי הספינה שנקרא רב החובל. (מנהיגי הספינה נקראים חובלים, מלשון חבלים, כי מושכים בחבלי הוילון, לכוונה לכיוון הרוח, מצודת ציון), ואמר לו מה קרה לך שנרדמת, וכי אינך יודע שאנחנו בסכנה. קום התפלל אל אלקיך, אולי ע"י התפלה יחשוב אלקים עלינו מחשבה שלא נאבד.

בס"ד

פסוק ז'

הקדמה: בפרקי דר' אליעזר מבואר, שאנשי בספינה ראו ששאר ספינות בים עוברות בנחת בלי סערה, ורק ספינתם בסערה, הבינו שהסערה קשורה לספינתם, לכן החליטו להפיל גורלות. אנשי הספינה אמרו זה לזה, נפיל כמה פעמים גורלות (ואם בכל הפעמים יפול הגורל על אותו אדם סימן שאין זה מקרה) ונדע בגלל מי באה עלינו הסכנה הזאת, הפילו גורלות ובכל פעם נפל על יונה.

פסוק ח'

אנשי האניה אמרו לו הואיל וכל הגורלות נפלו עליך (באשר מי הרעה הזאת לנו). אמור לנו מה חטאת ולמי חטאת שבגלל זה אנו נמצאים ברעת סכנה זו, (מה מלאכתך) אולי אתה עוסק במלאכה שהנך משקר ושיקרת לאנשים רבים עד שאינך יודע מי הם הנגזלים להחזיר להם, (ומאין תבוא) או שמא גזלת במקום רחוק שקשה לבא לשם להחזיר הגזילה, (מה ארצך) או שמא עשית דבר נגד מנהג ארצך וכאילו חטאת נגד כולם ואינך יכול לפייס אותם, (ואי מזה עם אתה) או שמא עשית דבר נגד דת אלקיך ואי אפשר לפייס אותך בממון.

פסוק ט'

השיב להם יונה לא חטאתי נגד בן אדם, אלא אנכי עברי כלומר מבני ישראל, ואת אלקי השמים אני ירא. כלומר כנגדו חטאתי, וכמו שעשה את היבשה עשה את הים, והוא נמצא בכל מקום. ולא הועיל לי מה שברחתי ממנו, כי הנה רודף אחרי בים לאמר לי שאתנבא בשמו.

פסוק י'

כיון ששמעו שחטא לד', והרי אין אפשרות לפייסו בממון פחדו מאד, הם פנו אל יונה ואמרו לו איך עשית כדבר הזה להמרות פי ד' ולברוח מא"י שהיא מקום הנבואה, כי נודע להם שהוא בורח מלפני ד' ממקום הנבואה על פי מה שאמר להם.

פסוק י"א

אמרו אליו מה נעשה אתך כדי שישתוק הים ולא יוסיף בהרמת הגלים. כי בכל רגע ממשיכים להתרומם גלי הים, ואין זמן להמתין, לכן אמור לנו מיד מה לעשות.

פסוק י"ב

אמר להם יונה קחו אותי והשליכו אותי אל הים ובודאי הים ישתוק, כי יודע אני שבגללי באה הסערה הגדולה הזאת עליהם.

פסוק י"ג

אנשי האניה ניסו להשיב את האניה ע"י המשוטים על היבשה, (דבר זה נקרא חתירה כי נראה כאילו חופרים בים). ושם ישליכו את יונה ליבשה והם ימשיכו לדרכם אך לא הצליחו, לפי שהגלים באו למולם ודחפו את האניה לתוך הים.

פסוק י"ד

החלו להתפלל אל ד' ואמרו: בבקשה ממך ד', אל תאבד אותנו בעוון שנשלח יד בנפש האיש הזה להשליך אותו לתוך הים, כי הרי הכל בידך ומה שאתה רוצה אתה עושה, ואם היית רוצה היית הורג אותנו לא על ידינו אלא ודאי חכמתך גזרה שיִהָרַג על ידינו.

בס"ד

פסוק ט"ו - לקחו אותו וזרקו אותו לים והים נח מהרעשת הגלים.

פסוק ט"ז - נכנסה בלבם יראה גדולה מד'. קיבלו על עצמם לזבוח קרבנות בבית המקדש, ונדרו נדרים לחלק

צדקה לעניים.

פרק ב'

- פסוק א' ד' זימן דג גדול ובלע את יונה מיד כשזרקו אותו לים כדי שלא יטבע במי הים, והיה במעי הדג שלושה ימים ושלושה לילות.
- פסוק ב' בחז"ל כתוב שמתחילה בלע אותו דג זכר והיה לו מקום מרווח להיות בו ולכן לא חשב שצריך להתפלל. מה עשה הקב"ה, נתן הוראה לדג שיקיא אותו אל פי דגה נקבה, היא היתה מעוברת עם הרבה דגים ונהיה לו צר מאוד ואז התפלל אל ד'.
- פסוק ג' וכך אמר בתפילתו: קראתי אל ד' מפני הצרה שיש לי, ובטוח אני שיענה לי ואצא בשלום מהדגה, הואיל והשאיר אותי בחיים בימים אלו, מבטן הדגה שהיתה עמוקה לי כעומק השאול (הקבר) צעקתי אליך ומובטח אני ששמעת קולי.
- פסוק ד' זרקת אותי לעומק הים (מצולה) בחוזק מי הים (קורא לו לב כמו שהלב הוא חוזק של כל חי), במקום שמתחברים מי הנהר עם מי הים, כשעברו גלי הים (משבריך, גלי הים נקראים כך, לפי שנראה כשוברים את הים וחוזרים ונשברים, מצודת ציון) על הדגה ואני הייתי בתוכה הרי זה כאילו הגלים עברו עלי.
- פסוק ה' כאשר זרקו אותי לים חשבתי שעכשיו גרשתי ממך והעלמת עין ממני, אבל עכשיו שהחייתיני כל הימים האלו בטוח אני שאצא מכאן, ואזכה לראות את היכל קדשך ואוכל להקריב לפניך תודה.
- פסוק ו' המים הקיפו וסיבבו אותי עד שהיתה נפשי קרובה לצאת ממני לפני שבלע אותי הדג, (רד"ק), יש מין דשא שגדל במים ונקרא סוף, וכשהדגה שטה נתפס הסוף בראשה. ועל כך אומר כאילו הסוף נקשר לראשי הואיל והייתי בדגה ונקשר בראשה.
- פסוק ז' לסוף (לקצבי) ההרים שבים, היינו קרקעית הים, ירדתי. חשבתי שלא אשוב עוד לארץ. וממשיל משל כאילו שהארץ סגרה את הבריחים (מנעולים) שלה לעולם, אבל כיון שהחייתיני כל הימים אקוה שתעלה חיי מהקבר הוא בטן הדגה.
- פסוק ח' כשהיתה נפשי מעונה וכפופה, זכרתי את ד' להתפלל לפניו, ותפלתי הגיעה להיכל קדשך הוא השמים.
- פסוק ט' אנשי האניה שעובדים לע"ז, מצפים לעזרת הע"ז שהם הבל ואין בהם ממש, אמנם הם נדרו בעת צרה, אבל יודע אני שיעזבו חסדם שהבטיחו לתת צדקה לעניים ולא יקיימו נדריהם.
- פסוק י' אבל אני אזבח לך זבחים כהודאה על הנס, ואזכיר טובותיך בקול, ומה שנדרתי אשלם עבור הישועה שעשה לי ד'.
- פסוק י"א ד' עורר את לבו של הדג והקיא את יונה ליבשה.

פרק ג'

- פסוק א' באה נבואה מאת ד' אל יונה פעם נוספת בענין נינוה.
- פסוק ב' לך אל נינוה העיר הגדולה באשור, וקרא אליה קריאה אשר אני אומר לך (שבעוד ארבעים יום נינוה נהפכת).
- פסוק ג' יונה קם והלך לנינוה כדבר ד', נינוה היתה גדולה לאלקים, (כשהפסוק רוצה לתאר דבר שהוא גדול אומר ביטוי א-ל), מהלך שלושת ימים.
- פסוק ד' יונה התחיל ללכת בתוך העיר מהלך יום, קרא ואמר רק עוד ארבעים יום העיר נינוה קיימת ולאחר מכן תיהפך כמהפכת סדום ועמורה.
- פסוק ה' אנשי נינוה האמינו במה שאמר להם בשם האלוקים, הכריזו צום, לבשו שקים, הגדולים והקטנים.
- פסוק ו' הדבר שדיבר הנביא הגיע אל המלך, קם מכסאו וישב על הארץ, והעביר לבוש מלכותו מעליו, התכסה בשק וישב על אפר.
- פסוק ז' ציוה להכריז בקול גדול, ע"פ עצת המלך וגדוליו נגזר שהאדם והבהמה לא יטעמו שום דבר, ולא ילכו למרעה ולא ישתו מים. דבר זה יגרום עגמת נפש ויכניע לב האדם.
- פסוק ח' עוד ציוה להכריז שכולם יתכסו בשקים להראות הכנעה גדולה, האנשים יקראו אל ד' בכל לבם, וכל אחד ישוב בתשובה מדרכו הרעה, ומהגזל שעשו בכפיהם. (מזכיר גזל בנפרד לפי שהוא המקטרג בראש).
- פסוק ט' מי שיודע שיש עבירות בידו ישוב בתשובה, ואז יתחרט האלקים וישוב מכעסו ולא נאבד.
- פסוק י' האלקים ראה את מעשיהם של אנשי נינוה שאכן שבו מדרכם הרעה, התחרט על הגזירה הרעה שגזר לעשות להם ולא עשה.

פרק ד'

- פסוק א' כשידע יונה בנבואה שהתחרט ד' מהגזירה הורע בעיניו מאד, אמר עכשיו יאמרו הגויים שאני נביא שקר. (רש"י).
- פסוק ב' התפלל יונה אל ד' מה שכתוב בפסוק הבא שיקח את נפשו. ומתחילה אמר אל ד', הרי ידעתי מתחילה שאתה עלול להתחרט על הגזירה, ולכן ברחתי לתרשיש לפני שתדבר אלי פעם שניה בנבואה, כי ידעתי שאתה א-ל חנון ורחום, מאריך אף ועושה הרבה חסד, ודרכך להתחרט על הרעה לכן לא רציתי להתנבא. לרש"י, כדי שאם יחזרו בתשובה ולא תחריב את נינוה אהיה כשקרן. להמצודת דוד, העדיף שלא יחזרו בתשובה ויאבדו ולא יהיו כרצועה להכות בהם את ישראל.
- פסוק ג' ולכן קח את נשמתך, כי עדיף לי למות מלחיות ולראות שעם ישראל יאבד.
- פסוק ד' ויאמר לו ד', האם הנך חושב שמוצדק מה שחרה לך על שסלחתי להם, אני אראה לך שלא צדקת.
- פסוק ה' יונה יצא מחוץ לעיר וישב במזרח העיר ובנה לעצמו סוכה וישב תחתיה בצל, והמתין לראות מה יקרה בעיר. אולי לא יחזיקו בתשובתם ותחזור הגזירה.
- פסוק ו' ד' זימן (וימן) עשב ששמו קקיון וצמח מעל ראשו של יונה לצל, להציל אותו מהשמש שהיא רעה לו כשתזרח על ראשו. הסיבה שהצמיח לו ד' קקיון, והרי כבר עשה יונה לעצמו סוכה לצל, לפי שסכך הצל מתייבש והולך, משא"כ הקקיון שהוא מחובר לקרקע. יונה שמח מאד על צל הקקיון שהוא דבר המתקיים.
- פסוק ז' ד' זימן בעלות השחר למחרת יום שמחתו, תולעת וחתכה את הקקיון במקום יניקתו, ולא היתה לו לחלוחית ונתייבש.
- פסוק ח' כאשר זרחה השמש זימן ד' רוח מזרחית שהיא חזקה שברוחות (לכן קוראים לה חרישית, שהיא משתיקה את כל הרוחות) וחמה מאד. השמש הפתה על ראשו של יונה, הוא נחלש מאד (ויתעלף), הוא ביקש מנשמתו שתיפרד ממנו וימות. כיון שסבל הרבה ייסורים אמר מוטב לו למות מאשר לחיות.
- פסוק ט' ד' אמר ליונה, האם מאד חרה לך על שאבד הקקיון. השיב יונה, כ"כ חרה לי עד שבחרתי במוות.
- פסוק י' אמר לו ד', אתה חומל על הקקיון שלא טרחת בו בחרישה, בזריעה, בהשקאה, ובזיבול, ועוד שלא היה זמן רב, שהרי בלילה אחד צמח ובלילה שלאחריו כבר נאבד.
- פסוק י"א ואתה רוצה שלא ארחם על נינוה שהיא מעשה ידי, והיא עיר גדולה כזאת שיש בה יותר ממאה ועשרים אלף (שתים עשרה רב) ילדים קטנים שאינם יודעים להבחין בין ימינם לשמאלם, כלומר הם לא חטאו, ובעוון אבותם ג"כ לא מגיע להם עונש, שהרי אבותם שבו בתשובה. וגם בהמות רבות שלא מגיע להם עונש, ולכן אני חס עליהם.

חסלת ספר יונהתם ונשלם שבח לאל בוראעולם